

Hungarian-Ottoman Military and Diplomatic Relations in the Age of Süleyman the Magnificent, edited by Geza Dâvid ve Pâl Fodor, Budapeşte 1994, Eötvös Loránd Üniversitesi Türk Çalışmaları Bölümü Yayını, 210 sayfa.

Onaltıncı yüzyıl Osmanlı-Macar siyasî ve askerî ilişkileri özellikle Macar Osmanlı tarihçilerin üzerine çalıştıkları önemli konulardan biri olmaya devam etmektedir¹. Bu eser. tarihçilerin İngilizce ve Almanca yazdıkları makalelerinden oluşmaktadır. Yazarların makaleler ve içeriği sırasıyla şunlardır: İçindekiler (s. 5), Önsöz (s.7), Transkripsiyon ve Kullanım Üzerine Notlar (s.8).

1- Pâl Fodor- Geza Dâvid, *Hungarian-Ottoman Peace Negotiations in 1512-1514*, (1512-1514'de Macar Osmanlı Sulh Müzakereleri) (s.9-45).

2-Ferenc Szaklây, *Nándorfehérvár, 1521: The Beginning of the End of the Medieval Hungarian Kingdom* (Nandorfehervar, 1521: Ortaçağ Macar Krallığının Sonunun Başlangıcı), (s.47-76).

3-Feridun M. Emecen, *The History of An Early Sixteenth Century Migration-Sireni Exiles in Gallipoli* (Onaltıncı Asır Başlarında Bir Göçün Tarihi-Gelibolıda Sireni Sürgünleri), (s.77-91).

4-Gâbor Barta, *A Forgotten Theatre of War 1526-1528 (Historical Events Preceding the Ottoman-Hungarian Alliance of 1528)*, (1528 Osmanlı-Macar İttifakı Öncesinde Vukubulan Tarihi Hadiseler), (s.93-130)

5-Klára Hegyi, *The Ottoman Military Force in Hungary* (Macaristan'da Osmanlı Askeri Gücü), (s. 131-148),

6-Gâbor Âgoston, *Ottoman Gunpowder Production in Hungary in the Sixteenth century: The Baruthane of Buda* (Onaltıncı Yüzyılda Macaristan'da Osmanlı Barut Üretimi: Budin Baruthanesi), (s.149-159),

7-Claudia Römer, *Zur besetzung Eines Muezzin und Devrhan An Einer Moschee in Buda im Jahr 971/1564* (1564 yılında Budin'de Bir Camiye Müezzini ve Devrhan Tayini üzerine), (s.161-170),

8-Nenad Moacanin, *Hacı Mehmed Ağa of Pozega, God's Special Protege (Ca. 1490-Ca.1580)* (Pojeğalı Hacı Mehmed Ağa, Allah'ın Özel Himayesindeki Kişi), (s.171-181),

---

¹ Macaristan'da mevcut Osmanlı varlığı üzerine hem Macar hem de Türk tarihçilerince pek çok yazı yayımlanmıştır. Bunları burada tekrarlamak veya belirtmek bu tanıtımın sınırlarını aşar. Bu bakımdan burada Türkiye'de yayınlanmış son yeni iki yazıyı belirtmekte fayda vardır: Geza Fehér, *Ottoman Remains and Treasures in Hungary*, Erdem 9/26, Ankara 1996, s.665-678; aynı yazar, *Hungary's Relations with the Ottoman Empire*, Erdem 9/27, Aydın Sayılı Özel Sayısı III, Ankara 1997. s.1063-74.

9-Mária Ivanics, *Der Bündnisplan Zwischen Dem Chan Gazi Giray II. Und dem Fürsten Sigismund Bathory Aus Dem Jahre 1598* (1598 Yılında Sigismund Bathory ve H.Gazi Giray Han Arasındaki İttifak Planı) (s.183-198).

İndeks (s. 199-210).

İlk makalede Yavuz Sultan Selim/in sultanlığı zamanında, 1512-1514 yılları arasında, Vııacar-Osmanlı diplomatik ilişkileri anı atılmaktadır. Temel olarak, Macar diplomatlarının Yavuz Selim'le bir anlaşma fırsatını değerlendiremedikleri ve ileride olacak olayları farkedemedikleri üzerinde durulmaktadır. Bu araştırma Moliaç savaşı öncesindeki olaylara önemli yeni bir bakıştır. Yazarlar yayınlanmamış yeni ve özgün üç vesikayı yazılarının sonuna eklemişlerdir. Bu belgelerin birincisi *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi* 'nde halen saklanan Üngürüs kralı nın *Feliksa* isimli elçisine gönderdiği Mart 1513 tarihli Osmanlıca mektubun suretidir. Bu mektubun içeriği, Macar elçisinin padişahla olan dostluğu koruması gerektiği üzerindedir. İkincisi yine aynı arşivden Alaman beyi Maksıyan'dan Sultan Selim'e gönderilmiş Ocak 1513 tarihli Osmanlıca bir mektuptur. Yavuz'un tahta geçmesi münasebetiyle, Alaman Beyi Maksimıyan, II.Bayezid zamanında aralarında varolan dostluk ve muhabbetin devamını şimdi de arzuladığım ifade eden Osmanlıca mektubu İstanbul'a göndermiştir. Üçüncüsü, *Nürnberg, Scheurl-Bİbliothek*'de saklanan Ocak 1514 tarihli Latince bir mektuptur. Mektup Edirne'de yazılıp Macar Kralı Vladislav'a gönderilmiştir. *Barnabas Belay* adlı Macar elçisinin getirdiği mektuba bir cevap olarak yazılmıştır. Yavuz Selim, Macar kralının eğer barış ve dostluk istiyorsa, elçisini her zaman İstanbul'a gönderebileceğini bu mektubunda açıkça belirtmiştir. Bu Latince mektubun İngilizce bir tercümesi makalenin sonunda bulunmaktadır.

Ferenc Szaklây'nın makalesi Osmanlılar'm *Üngürüs Belgradı* dedikleri Nandorf ehervar'ı Piri Mehined Paşa'nın 29 günlük bir kuşatmadan sonunda aldığıyla ilgilidir. Makalenin ana fikri, bu zaferden sonra Osmanlı kuvvetlerinin Macar topraklarına tesirli bir şekilde girmeye başladıklarıdır.

Üçüncü makale, Feridun M. Emecen'in daha önce Türkçe olarak *Osmanlı Araştırmaları*'nda neşredilmiş olan (*X, İstanbul 1990, s.161-179*) makalesinin B. Soytekin tarafından İngilizceye çevrilmiş şeklidir. 1520-30 yılları arasında Sireni Sırplannın Malkara, Evreşe ve Gelibolu köylerine sürüldükleri ve burada mecburi iskana tutulduklarını izah eden gayet kapsamlı bir araştırmadır.

Dördüncü makalede Gâbor Barta. 1528 Osmanlı-Macar ittifakı Öncesinde vukubulan tarihî hadiseleri Özetlemektedir. Beşinci makale İıakikaten bu kitabın en ilgi çekici yazılardan birisidir. Bayan Klara Hegyi. Osmanlı vesikalarına dayanarak Macaristan'ın Osmanlı kuvvetlerince nasıl müdafa edildiğini izaha çalışmaktadır. Tuna nehri üzerinde Osmanlı Öncesinde ve Osmanlı devrinde yapılmış kaleler ve bunların askerî önemi üzerine epey araştırma yapılmasına rağmen, askerlerin sayısı ve teşkilatlanılan üzerine tafsilatlı bir araştırma yapılmamıştır. Yukarıda belirttiğim üzere, yazarın dayandığı kaynakların çoğu Viyana ve İstanbul arşivlerinde saklanan Osmanlı vesikalarıdır. Osmanlı kale sistemi, garnizon askerleri, timarli sipahiler ve cebeliler üzerine özgün bilgiler verilmektedir. Yazarın bu husustaki görüşlerinin bir kısmı şöyledir: Osmanlı müdafa sistemi kaleler üzerine kurulmuştu. Kalenin yeri ve kale şebekesi içerisindeki ağırlığı müdafaada önem taşıymaktaydı. Tuna nehri üzerinde

birbirleriyle irtibatlı bir çok garnizon vardı. Kuzeyden güneye, doğudan batıya akan bütün stratejik nehirler üzerinde kaleler kurulmuştu. Tabii çevre ve Osmanlıların idare ettiği savunma sistemi garnizon sisteminin yoğunluğunda önemli bir rol oynamıştır. Stratejik noktalar belliydi. Hepsinden evvel, bir savunma hattı paşa sancağı Budin etrafında yapılmıştır. Cigerdelen ve Tepedelen'in İnşasıyla Estergon kalesi tahkim edilmiş; böylece Budin Estergon kalesi vasıtasıyla koruma altına alınmıştır. Böğürdelen jalesi inşa edilmiş; kuzeyde Dircgel'de yeni bir kale yapılmıştır. Korkmaz (*Cankurtaran*), Hamzabey sarayı ve Canbek kaleleri inşa edilmiştir. Budin'in doğusunda ise Hatvan güçlendirilmiş; Canfeda kalesi inşa edilmiştir. Bunlardan başka birçok küçük kale ve gözetleme kitleleri yapılmıştır. Yeni inşaatlara ek olarak, Osmanlılar bu yerleri sürekli yenileştirmişlerdir. Osmanlı fethinden Önce, Macar hükümeti bu yerleri takviye etmiş ve ülkenin iç kısmında kullanılmayan eski Ortaçağ kaleleri varken, sadece güney müdafaa hattına önem vermiştir. Krallığın kaleleri İtalyan mimarların yönetimi altında on yıl boyunca tamir edilmiştir. En büyük kaleler Eğri, Györ ve Uyvar yüzyılın sonunda bitirilmişti. Buda ve Sigetvar kalelerinin zamanımıza kadar ulaşmış duvarları büyük kısmı Osmanlılar'ca yapılmıştır. 1568 sulh anlaşmasından sonra büyük ölçekli yeni bir inşa faaliyeti başlatılmıştır. 1571'de Temeşvar'daki duvarlar yeniden inşa edilmeye başlanmış ve bir yıl sonra da Estergon, İsolni Belgrad, ve Sigetvar kalelerinin yenilenmesine başlanmıştır. Bu çalışmalar 1580'lerde de devam etmiştir. Netice olarak, bayan Hegyi hem Macaristan ve Avusturya'da hem de İstanbul'da saklanan Macar sancaklarına ait *İcmal* defterlerini kullanarak başarılı bir çalışma yapmıştır. Macar tarihçilerin fazla kullanmadıkları bir *İcmal* defterini hatırlatmak isterim: Tapu ve Kadastro Arşivi'nde III. Murad zamanında hazırlanmış Noygrad ve Siçen kazalarına ait bir *İcmal defteri* halen saklanmaktadır (no.353). Bu defterde mevcut veriler de Hegyi'nin hazırladığı çizelgelere eklenirse, araştırma daha zengin hale gelecektir.

Altıncı makalede Budin'de Osmanlılarca yapılan baruthanenin hem Budin kalesinin hem de çevre kalelerin barut ihtiyacının karşılayan önemli bir yer olduğu üzerinde duruluyor. Sülfür, güherçile ve kömür'ün Macar topraklarında kolayca çıkarıldığı özellikle Debrecen, Nagikörös ve Szaboles'de güherçile ocaklarının beylerbeyi ve sancakbeyilerce düzenli olarak çalıştırıldığı ifade edilmektedir. 1597'de Szaboles'de onsekiz köy güherçile üretmekteydi. Üretilen hamtların mahzenlerde nasıl saklandığı ve taşındığı; barut depolarının güvenli hale getirilmesi için alınan tedbirler ve masraflar; patlamaların nasıl önlendiği üzerinde yazar özellikle durmaktadır. Örneğin, 21 Mart 1577'de Venedik'in Prag elçisi Kanije'de bir yıldırımın mühimmatı patattığına şahit olmuştu.

Bayan Claudia Römer, *Viyana Milli Kütüphanesi'nde* saklanan (A.F.30 ve A.F.30/13), Budin kentinde Cami-i Vasat'da müezzin ve devrhan olan Ali bin hamza'nın yerine Ali bin şehsuvar'ın tayin edilmesiyle ilgili Osmanlıca iki hücceti yayınlamaktadır. Budin'de Osmanlı dini görevlilerinin Kanuni döneminde nasıl atandığı ilgi çekici konulardandır.

Zagreb Üniversitesinden Nenad Moacanin'in '*Pozega I pozesîna u sklopu Ostanlijskog carstva (1537-1691)*' (Osmanlı İdaresi Altında Pojega ve Çevresi) isimli yeni bir kitabı yayınlamış bulunmaktadır, istanbul'da Başbakanlık Arşivi'nde saklanan Pojega'ya ait 1540, 1545, 1561 ve 1579 tarihli Mufassal defterlerini, yazar,

Hırvatça'ya çevirmiştir. Arpalık ve ocaklık sistemi ve Hacı Mehmed Ağa yazarın çalıştığı başlıca konulardır. Bu makalesinde Moaçanın, Pojegah Hacı Mehmed Ağa'nın hayatım anlatmaktadır. Aslen Safedli olan Hacı Mehmed Ağa, 1540-80 yılları arasında Pojega'da dizdar olarak vazife yapmış ve burada çok nüfuz kazanmıştır. 1537'de Pojega Osmanlılarca Fethedildiği zaman Ağa, Selanik'ten Pojega'ya göçmüş ve buradaki kestanelikleri tınar olarak almıştır. Yazar, TT 351 'de kayıtlı (1565 tarihli) Ağa ile ilgili bir kaydı yayınlamaktadır. İcmal ve Mufassal defterlerdeki Ağa ile ilgili bilgileri mukayese ederek, Ağa'nın sahip olduğu mal ve mülkünün miktarını izaha çalışmaktadır. Şüphesiz, yazra göre, Ağa, Pojega'nın en zengin kişisi değildir. Uzun mesafeli ticaret yapan bazı Pojegalı tacirler Ağa'dan daha zengindir. Ancak kent hayatında Ağa güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Bir kentin hayatında onaltıncı yüzyıl süresince böyle uzun bir süre halcim olmuş yöneticilere nadiren rastlanır. Ağa'yla ilgili bilgilerin Osmanlı katiplerince düzenli olarak kaydedilmesi ve zamanımıza ulaşmasıyla ve dolayısıyla böyle bir taşra idarecisinin hayatının ortaya çıkması bizim için bir şanstır.

Son makalede Mârfa Ivanics, onaltı ve onyedinci yüzyıllarda Habsburg-Kırım tatarları ilişkilerini incelemektedir. Kırım ham Gazi Giray'm Erdel Hakimi Bator Simon'a gönderdiği kısa bir mektubu yayınlamaktadır.

Sonuç olarak, bu eser, onaltıncı yüzyıl Osmanlı Macar münasebetlerine üzerine hakikaten bir ışık saçmaktadır. Yazıların hepsi Özgün ve yeni bilgilerle doludur. Şüphesiz Osmanlı arşivleri çok zengindir ve izah edilemeyen pek çok karanlık noktaları aydınlanacaktır. Böyle bir kitabı yayınladıkları dan dolayı editörlere ne kadar teşekkür etssek azdır.

M.Akif Erdoğan*

* Doç. Dr.. E.Ü. Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi